

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle
Postbus 194, 8000 AD Zwolle
Verschijnt vier maal per jaar

Jaargang 8, Nummer 1 / Tisjri 5755 - Oktober 1994

Oplage 300 exemplaren - Abonnement f 12,- - Postgiro 259272 - Bankrekening 95.24.27.737

HET ALEF-BEET, EEN "GOOCHEM" ALFABET (1)*

door Dick Broeren

De Griekse mythologie kent het verhaal van Kadmos, koning van Phoenicië. Hij zou het alfabet hebben ontdekt en meegebracht naar het westen, naar Griekenland. Of hij dit nu wel of niet gedaan heeft, is voor ons doel niet zo belangrijk, maar belangrijk is wel dat de naam van koning Kadmos samenhangt met het Hebreeuwse woord *kèdèm*, dat 'oosten' of 'vroeger' betekent. In de taal van vandaag wil de mythe van Kadmos dus zeggen: het alfabet, óók het Hebreeuwse, is vroeger ergens in het Midden-Oosten ontstaan. Die oorsprong is niet helemaal duidelijk en de schijnbaar eenvoudige vraag naar de volgorde van de letters is nog niet afdoende beantwoord.

Het Hebreeuwse alfabet kent net als het oorspronkelijke Phoenicische alfabet 22 lettertekens. Alle Hebreeuwse letters hebben echter niet alleen een letterwaarde, maar ook een numerieke, een getalswaarde (zie de afbeelding op de volgende pagina). Vijf van deze letters hebben een aparte vorm als ze aan het eind van een woord staan, het zijn de zogenaamde sluitletters: de Kaf, de Mem, de Noen, de Pé en de Tsadé, die een getalswaarde hebben van resp. 500, 600, 700, 800 en 900. De letters van óns alfabet, dat via het Griekse en het Latijnse, rechtstreeks is afgeleid van het Phoenicische, hebben geen getalswaarde meer en vrijwel geen symbolische betekenis. Deze "toegevoegde" waarde heeft het Hebreeuwse alfabet nog wel en op die kant van het Hebreeuwse alfabet willen we in deze artikelen nader ingaan. Er bestaat namelijk binnen het Jodendom een rijke traditie over de wijsheid in het Hebreeuwse alfabet. Het Hebreeuwse woord voor wijsheid is *chog-*

ma, waarvan "ons" woord 'goochem' is afgeleid. Vandaar de titel: Het Alef-Beet, een "goochem" alfabet.

Deze "wijsheid" probeert antwoorden te geven op vragen zoals: Waar komen de letters vandaan? Waarom begint de Tenach met een Beet, de tweede letter en niet met de Alef, de eerste letter? Waarom worden bepaalde letters groot geschreven en sommige klein, of zelfs "gebroken"? Waarom worden sommige letters uitgerekt, vervormd of zelfs omgedraaid? Wat is de betekenis van de zogenaamde alfabetische psalmen zoals Psalm 111 en 112? Als we deze vragen proberen te beantwoorden, zullen we tot de ontdekking

Alef

De letters van het Hebreeuwse alfabet. In de eerste kolom het bijbelse schrift, tevens de huidige drukletters. In de tweede kolom Oud-Hebreeuws schrift van voor de Babylonische ballingschap. In de derde kolom moderne letters voor geschreven schrift.

Kwadraat-schrift	Oud-hebreeuws schrift	Modern cursief-schrift	Naam	Transliteratie	Getalswaarde
א	𐤀	א	'alef	'	1
ב	𐤁	ב	bē	b, b̄	2
ג	𐤂	ג	gimel	g, ġ	3
ד	𐤃	ד	dālet	d, d̄	4
ה	𐤄	ה	hē	h	5
ו	𐤅	ו	uāw	w (w)	6
ז	𐤆	ז	zāzin	z	7
ח	𐤇	ח	hē	h	8
ט	𐤈	ט	tē	t	9
י	𐤉	י	iōd	i (y)	10
כ	𐤊	כ	kaf	k, k̄	20
ל	𐤋	ל	lāmēḡ	l	30
מ	𐤌	מ	mēm	m	40
נ	𐤍	נ	nūn	n	50
ס	𐤎	ס	sāmēḡ	s	60
ע	𐤏	ע	'dāzin	'	70
פ	𐤐	פ	pē	p, f	80
צ	𐤑	צ	ṣādē	ṣ	90
ק	𐤒	ק	qōf	q (k)	100
ר	𐤓	ר	rēš	r	200
ש	𐤔	ש	šin	ś	300
ת	𐤕	ת	šin	ś	
			lāw	l, l̄	400

komen, dat de wijsheid die verborgen ligt in het Hebreeuwse alfabet, altijd iets toevoegt aan de betekenis van de tekst, of modern gezegd: de vorm versterkt de functie en de inhoud van de bijbelse boodschap.

Alvorens over te gaan op het eigenlijke Alef-Beet, nog een opmerking over het geschreven of het gedrukte Hebreeuws. Het bijbels Hebreeuws, zoals dat van Tora en Tenach, is genoteerd in medeklinkers. De klinkers, of liever èn beter gezegd, de klanken ontbreken. Dit Hebreeuws kun je niet lezen zoals het er staat. Een voorbeeld: Als wij de letters NDRLND proberen uit te spreken zouden we er waarschijnlijk onmiddellijk het woord 'Nederland' in ontdekken. We lezen dan wat we weten of wat we

denken te weten. Als we op dezelfde manier het woord HDN zouden proberen te lezen, wordt het moeilijker. Want wordt hier nu 'hoeden', 'heden', 'houden' of 'huiden' bedoeld? Alleen de overlevering, het geleerde en de context brengen uitkomst. Hoewel deze vergelijking, zoals alle vergelijkingen, enigszins mank gaat, maakt ze wel min of meer duidelijk wat de mogelijkheden en de moeilijkheden van een tekst zijn, die alleen in medeklinkers staat genoteerd.

Met de nu volgende verhalen en overleveringen hopen we u enig inzicht te bieden in de symboliek van het Hebreeuws en in de rijkdom die verborgen ligt in de letters en woorden van deze *lasjon hakodesj*, dat is de 'heilige taal'.

Een verhaal

Voordat de Tora en de wereld werden geschapen verdrongen de letters van het alfabet zich rondom de Schepper om voor zichzelf de eerste plaats in de Tora op te eisen. Immers, de wereld zou geschapen worden met behulp van en door middel van de Tora. Als eerste verscheen de Taw, de letter met de hoogste getalswaarde, voor de Troon van de Eeuwige en bepleitte op grond van zijn hoge waarde de eerste plaats in de Tora. De Schepper vond dit argument niet sterk genoeg en de Tora begint dan ook niet met een Taw. Vervolgens verschenen de Sjin, de Reesj en zo alle letters in de rangorde van hun plaats in het alfabet.

Toen de Beet als argument naar voren bracht dat het woord *beracha* (zegenspreuk) met een Beet begint, had de Beet het pleit gewonnen. De Tora begint namelijk met het woord *beresjiet* (in het begin). De Alef, de eerste letter en de letter met de laagste getalswaarde, één, was stil. Zei de Schepper:

‘Waarom ben je zo stil, Alef?’

Zei de Alef:

‘Ik ben de zwakste, mijn waarde is slechts één’.

Toen antwoordde de Schepper:

‘Jij staat aan het hoofd van het Alef-Beet als een koning. Ik ben één, de Tora is één en jij bent één. Met jou zal Ik de Tien Woorden beginnen, waarmee Ik op de Sinaj Mij aan Israël zal openbaren.’

Daarom beginnen de Tien Woorden met de Alef: *Anochi Hasjeem*, dat is: ‘Ik ben de Eeuwige’.

De eerste scheppingsdaad van God

Een overlevering zegt, dat nog vóór de wereld de letters van het alfabet werden geschapen. Want de eerste tekst van de Tora luidt: ‘In het begin schiep God ...’, en dan volgt wàt God schiep, namelijk hemel en aarde. Maar het eerste woord dat in het Hebreeuws volgt na de woorden ‘In het begin schiep God ...’, is het

woordje *ET*, gespeld: Alef-Taw. Dit zijn de eerste en de laatste letter van het Hebreeuwse alfabet.

Rabbi Dov Baer (een van de eerste en belangrijkste leiders van het Chassidisme, gestorven in 1772), de Maggid van Mezchirech, schrijft: ‘Gods eerste daad was het scheppen van de letters Alef tot en met Taw, het Hebreeuwse alfabet.’ En hij verwijst daarbij naar Psalm 33:6: ‘Door het woord van de Eeuwige werd de hemel gemaakt en door een ademtocht van Zijn mond alles wat erbij hoort’ (vertaling J. Dasberg). Dit alfabet nu vormt als het ware het ruwe materiaal van de Schepping.

Dat bij het lezen van de Tora op de kleinste bijzonderheden gelet werd en wordt bewijst het volgende.

In het scheppingsverhaal worden de scheppingsdagen vermeld zonder lidwoord. Zo staat er ‘dag één’, ‘dag twee’ tot en met ‘dag vijf’. Zonder lidwoord. Bij de zesde dag echter staat het lidwoord wel vermeld: ‘de zesde dag’. In het Hebreeuws luiden de laatste woorden van hoofdstuk 1 dan ook *Jom Hasjiesjie* en niet zoals je zou verwachten: *Jom Sjiesjie*. De eerste woorden van Gen. 2 luiden: *Wajchoeloe Hasjamajim*, dit is ‘voltooid waren de hemelen’. De beginletters van deze vier woorden - de laatste twee van hoofdstuk 1 en de eerste twee van hoofdstuk 2 - vormen dan de vier letters van de onuitsprekelijke Naam van God: **J-H-W-H**. Door het gebruik van dit ene, schijnbaar overbodige lidwoord krijgt de tekst een extra dimensie. De Naam vormt de overgang tussen de zes scheppingsdagen en **de** dag, de sjabbat, tussen de voltooiing van hemel en aarde enerzijds en het uitroepen van de sjabbat anderzijds.

* Dit is het eerste van een reeks artikelen over het Hebreeuwse alfabet, die in de komende *Judaica-Bulletins* zullen worden gepubliceerd. Delen van het bovenstaand artikel zijn reeds verschenen in het *Judaica Bulletin* van september 1990. Het ging toen om een eenmalige bijdrage.

JUDAICA-AGENDA ZWOLLE EN OMGEVING

HERFST 1994/WINTER 1995

za 1/10	Sjabbat Bereesjiet (Gen. 1:1-6:8)	di 18/10	De Tien Woorden (Vrij Leerhuis 1), 1e bijeenkomst
-----		wo 19/10	Cursus Israëlische volksdansen, 3e bijeenkomst
ma 3/10	Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese, 2e bijeenkomst Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 2e bijeenkomst Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 2e bijeenkomst	do 20/10	Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 2e bijeenkomst
di 4/10	Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders), 1e bijeenkomst Hooglied (Korte cursus 1), 1e bijeenkomst * Genootschap Nederland-Israël afdeling Ommen. Jan Nabers en Eta Smidt over: 'Nes Ammim'. Plaats: Hervormd Centrum, Pr. Julianastraat 8, Ommen. Tijd: 20.00 uur.	za 22/10	Sjabbat Wajeera (Gen. 18:1-22:24)
wo 5/10	Cursus Israëlische volksdansen, 1e bijeenkomst Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 2e bijeenkomst	-----	
do 6/10	Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 2e bijeenkomst	ma 24/10	Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 3e bijeenkomst
za 8/10	Sjabbat Noach (Gen. 6:9-11:32)	di 25/10	Hooglied (Korte cursus 1), 2e bijeenkomst
-----		wo 26/10	Cursus Israëlische volksdansen, 4e bijeenkomst
ma 10/10	Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese, 3e bijeenkomst	do 27/10	Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 4e bijeenkomst
di 11/10	* Genootschap Nederland-Israël Hoogeveen. Mevr. dr. R. le Fèbre-Feld (kunsthistorica) over: Landschappen in Israël in de kunst en in foto's (met dia's). Voor tijd en plaats: 05280-62056. * Werkgroep Kerk en Israël Twello-Teuge. Prof.dr. C.J. den Heyer over: De Essen en de Dode-Zeerollen. Plaats: Gebouw Irene, Dorpstraat, Twello. Tijd: 20.00 uur, 1e bijeenkomst	za 29/10	Sjabbat Chajeei Sarah (Gen. 23:1-25:18)
wo 12/10	Cursus Israëlische volksdansen, 2e bijeenkomst * Genootschap Nederland-Israël, afdeling Zwolle. Prof. dr. Walter Goddijn O.F.M. over: Antisemitisme en discriminatie van minderheden. Plaats: Synagoge, Samuel Hirschstraat, Zwolle. Tijd: 19.30 uur. Toegang: Gratis.	-----	
do 13/10	Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 3e bijeenkomst	ma 31/10	Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese, 5e bijeenkomst Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 4e bijeenkomst Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 4e bijeenkomst
za 15/10	Sjabbat Lech Lecha (Gen. 12:1-17:27)	di 1/11	Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders), 2e bijeenkomst De Tien Woorden (Vrij Leerhuis 1), 2e bijeenkomst
-----		wo 2/11	Cursus Israëlische volksdansen, 5e bijeenkomst Intertestamentaire literatuur (Korte cursus 2), 1e bijeenkomst
ma 17/10	Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese, 4e bijeenkomst Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 3e bijeenkomst	do 3/11	Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 3e bijeenkomst
		za 5/11	Sjabbat Toledot (Gen. 25:19-28:9)
		-----	
		ma 7/11	Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese, 6e bijeenkomst Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 5e bijeenkomst
		di 8/11	Hooglied (Korte cursus 1), 3e bijeenkomst
		wo 9/11	Cursus Israëlische volksdansen, 6e bijeenkomst * Genootschap Nederland-Israël, afdeling Zwolle. Prof. Dr. D. van Arkel over: Antisemitisme - Hoe verwordt een theologisch probleem tot een maatschappelijke ideologie? Plaats: Synagoge, Samuel Hirschstraat, Zwolle. Tijd: 19.30 uur. Toegang: Gratis.

- do 10/11 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 5e
bijeenkomst
za 12/11 Sjabbat Wajeetsee (Gen. 28:10-32:3)

- ma 14/11 Predikanten/pastorescursus Joodse Exegese,
7e bijeenkomst
Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 5e
bijeenkomst
di 15/11 Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders), 3e
bijeenkomst
De Tien Woorden (Vrij Leerhuis 1), 3e
bijeenkomst
* Werkgroep Kerk en Israël Twello-Teuge.
Prof.dr. C.J. den Heyer over: De Essen en
de Dode-Zeerollen. Plaats: Gebouw Irene,
Dorpstraat, Twello. Tijd: 20.00 uur., 2e
bijeenkomst
wo 16/11 Cursus Israëlische volksdansen, 7e bijeen-
komst
Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 4e
bijeenkomst
do 17/11 Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 4e
bijeenkomst
* Genootschap Nederland-Israël afdeling
Ommen. Mevr. drs. H. Hirschfeld uit Den
haag over: 'Actualiteiten over Israël'. Plaats:
Hervormd Centrum, Pr. Julianastraat 8,
Ommen. Tijd: 20.00 uur.
za 19/11 Sjabbat Wajisjlach (Gen. 32:4-36:43)
- ma 21/11 Predikanten/pastorescursus Joodse Exege-
se, 8e bijeenkomst
Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 6e bij-
eenkomst
di 22/11 Hooglied (Korte cursus 1), 4e bijeenkomst
wo 23/11 Cursus Israëlische volksdansen, 8e bijeen-
komst
Intertestamentaire literatuur (Korte cursus
2), 2e bijeenkomst
do 24/11 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 6e
bijeenkomst
za 26/11 Sjabbat Wajeesjev (Gen. 37:1-40:23)

- ma 28/11 Chanoekah (Inwijdingsfeest), 1e dag
Predikanten/pastorescursus Joodse Exege-
se, reserve bijeenkomst
Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 6e
bijeenkomst
wo 30/11 Cursus Israëlische volksdansen, 9e bijeen-
komst
Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 5e
bijeenkomst
do 1/12 Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 5e
bijeenkomst
* Genootschap Nederland-Israël Hooge-
veen. De heer W. Cornelissen over: Ver-
dwenen Joodse Gemeenten in Noordoost-
Overijssel (Dedemsvaart, Ommen, Den
Ham, Vroomshoop, Hardenberg, Grams-
bergen). Met dia's. Voor tijd en plaats:
05280-62056.
za 3/12 Sjabbat Miqqets (Gen. 41:1-44:17)

- ma 5/12 Chanoekah (Inwijdingsfeest), 8e dag

(Advertentie)

In onze collectie nu ook **nieuwe** CD's met joodse muziek.

Prijs per stuk slechts f 35,- (bij aanschaf van 3 CD's f 5,- korting).

- Klezt Best, 74 min. Kletzmer-
muziek door ensemble Salomon
Klezmorim (Syncoop-productions);
- Noch a sjoh, 58 min. Kletzmer-
muziek door ensemble Di Gojim
(Syncoop)

Beide ensembles traden op in de
Zwolse synagoge.

FOLIANTI
Vordensebeek 88
8033 DG Zwolle

Tel. 038-536647

(bij voorkeur
tussen 18.00 en 19.00 uur)

- Como la rosa, 55 min. Joods-
Spaanse muziek door Lena Roth-
stein en ensemble Spharadim
(Extraplatte)

- In my heart, 70 min. joodse
country-music door Si Kahn `in
honor of the Dutch Resistance
1940-1945' (Strictly Country
Records)

FOLIANTI verkoopt per catalogus tweedehands boeken en andere informatiedragers op cultureel, religieus en wetenschappelijk gebied. In november verschijnt de **najaarscatalogus** met meer dan 500 titels van goede boeken op allerlei gebied. U kunt hem aanvragen via een briefkaart aan ons adres.

di 6/12 Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders), 4e
 bijeenkomst
 Hooglied (Korte cursus 1), 5e bijeenkomst
 wo 7/12 Cursus Israëlische volksdansen, 10e bij-
 eenkomst
 do 8/12 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 7e bij-
 eenkomst
 za 10/12 Sjabbat Wajigasj (Gen. 44:18-47:27)
 -----
 ma 12/12 Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus),
 7e bijeenkomst
 Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 7e bij-
 eenkomst
 di 13/12 Vastendag van 10 Tewet
 wo 14/12 Cursus Israëlische volksdansen, 11e
 bijeenkomst
 Intertestamentaire literatuur (Korte cursus 2),
 3e bijeenkomst
 Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 6e
 bijeenkomst
 do 15/12 Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 6e
 bijeenkomst
 za 17/12 Sjabbat Wajechie (Gen. 47:28-50:26)
 -----
 ma 19/12 Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus),
 reserve bijeenkomst
 di 20/12 Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders),
 reserve bijeenkomst
 Hooglied (Korte cursus 1), reserve bijeen-
 komst
 wo 21/12 Cursus Israëlische volksdansen, 12e
 bijeenkomst
 * Genootschap Nederland-Israël, afdeling
 Zwolle. De heer Zeef Bar, oud-kibboetsbe-
 woner, over: Beth Ha'èmèk, het verhaal van
 een kibboets (met dia's). Plaats: Synagoge,
 Samuel Hirschstraat, Zwolle. Tijd: 19.30
 uur. Toegang: Gratis.
 do 22/12 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 8e bij-
 eenkomst
 za 24/12 Sjabbat Sjemot (Ex. 1;1-6:1)
 -----
 za 31/12 Sjabbat Wa'era (Ex. 6:2-9:35)
 -----
 di 3/01 Hooglied (Korte cursus 1), 6e bijeenkomst
 wo 4/01 Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 7e
 bijeenkomst
 do 5/01 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), reserve
 bijeenkomst
 Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens),
 reserve bijeenkomst
 za 7/01 Sjabbat Bo (Ex. 10:1-13:16)
 -----
 ma 9/01 Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 8e
 bijeenkomst
 Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 8e bij-
 eenkomst

di 10/01 Joodse kunst (Korte cursus 3), 1e bijeenkomst
 * Werkgroep Kerk en Israël Twello-Teuge.
 Prof.dr. C.J. den Heyer over: De Essen en
 de Dode-Zeerollen. Plaats: Gebouw Irene,
 Dorpstraat, Twello. Tijd: 20.00 uur., 3e
 bijeenkomst
 wo 11/01 Cursus Israëlische volksdansen, 13e bij-
 eenkomst
 * Genootschap Nederland-Israël, afdeling
 Zwolle. De heer D.F. Houwaart, journalist,
 over: Nieuw rechts op pantoffels (over
 uitingen van antisemitisme in Europa). Plaats:
 Synagoge, Samuel Hirschstraat, Zwolle. Tijd:
 19.30 uur. Toegang: Gratis.
 do 12/01 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 9e bij-
 eenkomst
 * Genootschap Nederland-Israël afdeling
 Ommen. De heer W. Cornelissen over:
 'Joodse riten en symbolen'. Plaats: Hervormd
 Centrum, Pr. Julianastraat 8, Ommen. Tijd:
 20.00 uur.
 za 14/01 Sjabbat Besjalach (Ex. 13:17-17:16)
 -----
 ma 16/01 Toe Bisjwat (Nieuwjaar der Bomen)
 Joods leven (Korte cursus 4), 1e bijeenkomst
 di 17/01 Hebreeuws 4 (bijhoudcursus Snijders), 5e
 bijeenkomst
 De Tien Woorden (Vrij Leerhuis 1), 4e
 bijeenkomst
 wo 18/01 Cursus Israëlische volksdansen, 14e bij-
 eenkomst
 Levinas en Talmoed (Vrij Leerhuis 3), 8e
 bijeenkomst
 do 19/01 Hebreeuws 1 (Beginnerscursus), 10e bijeen-
 komst
 za 21/01 Sjabbat Jitro (Ex. 18:1-20:23)
 -----
 ma 23/01 Hebreeuws 2 (Gevorderdencursus), 9e
 bijeenkomst
 Jozef-verhalen (Vrij Leerhuis 2), 9e bij-
 eenkomst
 di 24/01 Hooglied (Korte cursus 1), reserve bijeen-
 komst
 wo 25/01 Cursus Israëlische volksdansen, 15e bij-
 eenkomst
 do 26/01 Hebreeuws 3 (bijhoudcursus Boertjens), 7e
 bijeenkomst
 za 28/01 Sjabbat Misjpatiem (Ex. 21:1-24:18)
 -----
 ma 30/01 Joods leven (Korte cursus 4), 2e bijeenkomst

64444444444444444444444444444444@
 5 **DE CURSUSSEN 1994-1995** *
 F)))))))))))))))))))))))))))) -

Tot onze vreugde gaan alle cursussen van de Stichting Judaica dit seizoen door. Ondanks de beperking van het aantal deelnemers bij sommige cursussen is de intekening groter dan vorig jaar. De enkele cursussen die door een laag deelnemersaantal verliesgevend zijn, worden bijgefinancierd door de opbrengst van de beter bezochte cursussen. We wensen ieder een leerzame tijd toe.

Peter van 't Riet

64444444444444444444444444444444@
 5 **BIBLIOTHEEK JUDAICA** *
 F)))))))))))))))))))))))))))) -

Aanwinsten 3e kwartaal 1994

Het afgelopen kwartaal is de bibliotheek van de Stichting Judaica uitgebreid met een flink aantal boeken. Van mevr. S.E. Scheepstra ontvingen we het door haarzelf geschreven boekjes 'Het leerhuis', waarin ingegaan wordt op verschillende aspecten van het onderwijs in het klassieke jodendom. Het is een uitgave van Kok Kampen.

Ook werd de bibliotheek verrijkt door een anonieme gift bestaande uit een videoband, een poster en een aantal boeken, waaronder de titels:

- J. Lansen (red.), Joodse identiteit in de geestelijke gezondheidszorg. Van Gorcum, Assen/Maastricht, 1987.
- S. van Messel, Drenthe : een bundel poëzie. Stichting Het Drentse Boek, 1982.
- M. ter Horst, De Asser Joodse Gemeente van 1889 tot 1942 : een verhaal apart. (Eindscriptie geschiedenis).
- J.H. de Vey Mestdag (red.), Joden in Noordoost Groningen. Uitgave van : Stichting vrienden van het Rijksarchief in Groningen.
- C. Jacobi, De Waterlanders : een joodse jeugd tussen twee wereldoorlogen.

- S. Wiesenthal, De zonnebloemen, Amsterdam, Elsevier, 1969.

De boeken zijn in dank aanvaard en zullen zo spoedig mogelijk in de bibliotheek worden opgenomen.

Trudie Kwakel

64444444444444444444444444444444@
 5 **VOLGENDE BULLETIN** *
 F)))))))))))))))))))))))))))) -

Het volgende bulletin verschijnt omstreeks 1 januari 1995. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van december ingeleverd te zijn. Adres: Postbus 194, 8000 AD Zwolle.

64444444444444444444444444444444@
 5 **ABONNEMENT BULLETIN** *
 F)))))))))))))))))))))))))))) -

Wie niet deelneemt aan onze cursussen, maar toch geïnformeerd wil worden over activiteiten in Zwolle en omgeving op het gebied van het jodendom, kan zich abonneren op het Judaica-Bulletin door f 12,- over te maken op postgiro 259272 of op bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Zwartsluis onder vermelding van 'abonnement'.

64444444444444444444444444444444@
 5 **UIT DE REGIO** *
 F)))))))))))))))))))))))))))) -

HET FRIESE LEERHUIS OLTERTERPERKRING

In de zuid-oost hoek van Friesland is onder de naam 'Olterterperkring' het Friese leerhuis actief. Begonnen in 1963 te Olterterp (vandaar de naam) groeide het uit tot een kring van enkele honderden deelnemers, die samen komen om theologische, politieke en culturele vraagstukken van onze tijd te bespreken in het licht van het bijbelse denken. Voor het seizoen 1994-1995 is er een cursusprogramma samengesteld over uiteenlopende onderwerpen zoals 'godsdienst en nationalisme', 'vreemdelingen in ons midden', 'heidendom, jodendom,

christendom', 'het werk van Chaim Potok' en 'Bijbels-Hebreeuws'. Voorts wordt er een herdenkingsbijeenkomst gehouden in verband met 50 jaar bevrijding en organiseert men een synagogepad. De cursussen vinden plaats in Drachten en in Beetsterszwaag. Er is een uitgebreid cursusprogramma verschenen waarin men alle informatie kan vinden over de avonden, de plaats van samenkomst en de kosten. Men kan dit programma aanvragen bij de heer J. Roest, Torenstraat 89, 9201 JT Drachten, 05120-12600.

))

PARANORMAAL ?

door Anja Oostenrijk-Huisman

Het artikel 'Paranormaal hoort bij de schepping!' van Willem Zuidema in het vorige Judaica Bulletin heeft bij mij nogal wat bevreemding gewekt. Was dit nog weer eens een poging om de historiciteit van de bijbelse wonderverhalen veilig te stellen?

Willem Zuidema vergelijkt appels met peren als hij een twintigste-eeuws boek - *Modern Mysteries of the World*, geschreven door Janet en Colin Bord - in verband brengt met de bijbel. In de bijbel worden geen (door onderzoek geverifieerde) wonderen beschreven, maar wonderverhalen verteld. Deze zijn ontstaan in een tijd van mythisch denken met de daaraan verwante voorstellingswereld, waarin geen duidelijke grens wordt getrokken tussen beeldtaal en beschrijvende taal, tussen poëzie en proza. Bovendien gaat het in de bijbel toch in de eerste plaats om een *geloofsvisie*? De bijbel getuigt van het geloof in Gods betrokkenheid bij de geschiedenis van de mensen, en van het inzicht dat God, mens en medemens op elkaar aangewezen zijn. Mensen kunnen niet als op zichzelf staande individuen doelloos bestaan in de leegte. Het

HET TWENTSE LEERHUIS

Het Twentse Leerhuis, gevestigd in Enschede, beoogt een ontmoetingsplaats te scheppen voor iedereen die zich wil verdiepen in de Bijbel en zijn invloed op onze cultuur. Iedereen die geïnteresseerd is in de Bijbel en de joodse en christelijke traditie is welkom. Er wordt gewerkt in grote 'luistergroepen' of in kleine 'werkgroepen'. Dit seizoen staan er twee cursussen op het programma, een najaarscursus over de Islam en een voorjaarscursus over het bijbelboek Job. Tevens is er de mogelijkheid Bijbels-Hebreeuws te leren. Een folder met informatie is verkrijgbaar bij het secretariaat, Buursebrink 34, 7544 MS Enschede, 053-761549.

bijbelse beeld bij uitstek dat ons dit duidelijk maakt, is dat van de tocht door de woestijn.

Achter de bijbelse wonderverhalen gaan geestelijke processen schuil van humanisering, van het leren doorzien van het wezen van de afgoderij, van het worstelen met existentiële angst en het probleem van goed en kwaad. Daar gaat het, dunkt mij, nog altijd om, en niet om de vraag of verhalen over hemelvaarten en verschijningen van bijvoorbeeld Elia of Jezus in normale of paranormale zin echt gebeurde voorvallen beschrijven. Als we de wonderbaarlijke verhalen zelf van hun poëzie ontdoen door ze als lineaire informatie op te vatten, worden ze zo plat als een dubbeltje.

De door Willem Zuidema uit het boek 'Modern mysteries' aangehaalde voorbeelden zijn ook eendimensionaal. Ze staan niet in de context van een geloofstraditie: geesten te

over, maar de Geest ontbreekt. Ik zou dan ook niet weten waarom we ze 'hoogst serieus' zouden moeten nemen. De belangstelling voor paranormale waarnemingen is weliswaar een trend van deze tijd, maar geen noodzakelijke voorwaarde voor een volwassen beleving van joods of christelijk geloof. En wat paranormale begaafdheid betreft, dat is lang niet altijd iets positiefs.

De joodse schrijver Isaac Bashevis Singer heeft er veel over geschreven. Ik denk bij-

voorbeeld aan het verhaal 'Powers' (in: A freind of Kafka and other stories) over een man met paranormale gaven, die wel het vermogen had mensen ziek te maken, maar ze niet kon genezen. Uiteindelijk zijn paranormale gaven even oninteressant als normale, of normale even waardevol als paranormale. Want het gaat er maar om wat mensen ermee doen!

(Het volgende artikel is overgenomen uit De Joodse Wachter van 14 april 1994)

DE SAMARITANEN

Wie in Nederland kent niet de uitdrukking de 'barmhartige Samaritaan'? Maar heeft iemand zich ooit afgevraagd of dat volk nog bestaat? Welnu, de Samaritanen in Israel zijn de resten van een heel oud volk, afstammelingen van het bijbelse Noordelijke Koninkrijk Israel. In de 4e en 5e eeuw van de jaartelling waren er nog ongeveer 1.200.000 zielen. Ze waren te vinden in vele steden en dorpen van het Land Israels, van ten zuiden van Syrië tot ten noorden van Egypte. Door pogroms, boosaardige wetten en gedwongen bekering tot andere godsdiensten waren er in 1917 nog maar 146 over. Sedert de jaren '30 kwam er echter een ommekeer ten goede in de lange geschiedenis van de Samaritanen. Op allerlei gebied vonden er belangrijke ontwikkelingen plaats. Ze hadden de naam het kleinste en oudste volk in de wereld te zijn, maar tegenwoordig worden de Samaritanen 'het jongste volk' genoemd. Door alle eeuwen heen hebben ze als een volk nooit hun identiteit en apartheid verloren: Ze hebben hun eigen schrift in antieke Hebreeuwse letters en spreken hun eigen taal, die oud-Hebreeuws is zoals dit door de Joden tot de eerste eeuw van de jaartelling gesproken werd. Ze houden zich nog steeds aan hun eeuwenoude historische tradities, zoals die bestonden toen de kinderen Israels het Heilige Land binnentrokken - tot de dag van vandaag. De Samaritanen houden zich aan vier hoofdprincipes:

Eén God - de God van Israel;

één profeet - Mozes ben-Amram;

één heilig schrift - de Torah, d.w.z. de Vijf Boeken Mozes;

één heilige plaats - de berg Gerizim, zie Deut. 11:29.

Aan deze principes werd in de loop der tijd nog het geloof toegevoegd in de "Taheb", "Hij die terugkeert", een profeet als Mozes, afstammeling van Jozef, die zal verschijnen 'aan het einde der dagen'. De Samaritanen kennen alleen de feestdagen die in de Torah voorkomen - het Joodse Paasfeest tot en met het Loofhuttenfeest, maar het Poerimfeest en Chanoeke, Inwijdingsfeest, worden door hen niet ge-

vierd. Aan de vooravond van het Paasfeest wordt op de berg Gerizim een offerande gebracht - een heel plechtige gebeurtenis. Heden ten dage leven de Samaritanen in twee centra: Ongeveer de helft van de gemeenschap woont in Nablus (Shechem - E.H.), de hoofdstad van Samaria, op de Westbank, en de andere helft in Holon, bij Tel-Aviv. De leider van de gemeenschap is de hogepriester die ook het hoofd is van de priesterfamilie die nog afstamt van Itamar, de zoon van Aharon, de broer van Mozes. Dan zijn er nog afstammelingen van respectievelijk de stammen Menashe en Ephraïm. Om als Israëliet tot de Samaritaanse gemeenschap gerekend te worden, dient men zich aan de volgende vier voorschriften te houden;

Altijd te leven in het Land Israels;

verplichte deelname aan de offerande aan de vooravond van het Joodse Paasfeest op de berg Gerizim;

de Sabbath in ere te houden volgens de Torah;

zich strikt te houden aan de wetten m.b.t. reinheid en onreinheid, als voorgeschreven in de Torah.

De Samaritanen besnijden hun zonen op de achtste dag. Als een jongen of een meisje de hele Torah heeft doorgelezen, wordt hij/zij gerekend als een 'beëindiger van de wet', wat overeenkomt met bar - of batmitswah = kerkelijke meerderjarigheid rond 13 of 12 jaar. Een jong stel met trouwplannen doorloopt drie fasen: Viering van de verbintenis, verloving en huwelijk. Echtscheiding komt heel zelden voor. Begrafenissen vinden plaats op de berg Gerizim of in het Samaritaanse deel van de Kiryat-Shaul begraafplaats in Tel-Aviv. In 1969 telde de Samaritaanse gemeenschap 414 zielen - 187 van het vrouwelijk geslacht en 227 van het mannelijk geslacht. In januari 1993 bestond de gemeenschap uit 563 zielen - 256 van het vrouwelijk en 307 van het mannelijk geslacht. Er waren toen 234 gehuwden, 301 ongetrouwden en 28 die of weduwen/weduwnaars waren of gescheiden leefden.

Overgenomen uit MEDA. Gebaseerd op 'Samaritan News' en vertaald door Edna Heruthy

Postkantoor van God

De Israelische PTT krijgt wekelijks brieven gericht aan God. Mosje Ben Meïr stopt ze eenmaal in de maand tussen de stenen van de Kotel.

DOOR FRANCES PLACE UIT JERUZALEM

„Ach ja, wat is normaal?” Mosje Ben Meïr ritselt met zijn vingers door de stapel aan God geadresseerde brieven die de afgelopen dagen zijn binnengekomen, terwijl hij over die vraag nadenkt. „Nou, echt normaal vind ik het niet. Er is bijvoorbeeld een arts in de Verenigde Staten die al zes jaar iedere week een brief aan God schrijft. Die brieven komen dus hier op mijn bureau terecht. Daarin vraagt hij stevast om steun van de Almachtige bij de behandeling van zijn patiënten. Met alle respect, maar zo iemand zou ik toch niet graag als dokter willen hebben.”

Mosje Ben Meïr (56) is hoofd van de afdeling 'dode brieven' van de Israelische Posterijen. De afdeling is gevestigd in een grauw gebouw in het industriegebied van Givat Sjaul in Jeruzalem. Alle brieven en postpakketten die de postbode niet kan bestellen, worden daar afgeleverd. Het is de taak van Ben Meïr en zijn veertien medewerkers om van deze post alsnog de juiste adressering te achterhalen. Brieven worden met dit doel meteen opengemaakt, pakketten pas na anderhalf jaar. Er is een categorie post waarbij een oplossing al bij voorbaat is uitgesloten. Ben Meïr laat een grote envelop zien. Geadresseerde: Elohiem. Adres: Hasjamajiem, Wolk 23, Gan Eden.

Er komen iedere dag gemiddeld tien tot vijftien van zulke brieven

binnen. Op het ogenblik zijn het er meer, want het is vlak voor Rosj Hasjana en dat geeft bij joden aanleiding tot intensieve correspondentie met het Opperwezen. Maar niet alleen zij schrijven. De brieven komen uit alle uithoeken van de wereld, van joden, christenen en moslims. Kerstmis, Ramadan, Pesach en Rosj Hasjana zijn hoogtepunten. „De mensen zien Israel en in het bijzonder Jeruzalem (er wordt ook wel naar Bethlehem en Nazareth geschreven) als het middelpunt van de wereld. Voor sommige zeer religieuze mensen is God zo levend dat ze ervan uitgaan dat hij hier wel bereikbaar moet zijn. En dan komen ze bij mij terecht.” Ben Meïr moet erom lachen, nee, hij is nooit in de verleiding gekomen zichzelf als God te gaan beschouwen.

De afgelopen dagen zijn er vijf brieven voor God uit Frankrijk gekomen. Het betreft een zeer urgente zaak. De afzender heeft de brieven

per expresse verstuurd aan 'Dieu, Poste Restante, Jeruzalem, Israel'. Ze vraagt of God onmiddellijk in kan grijpen in een zaak die de openbare zedelijkheid betreft. Haar 36-jarige zoon wordt verleid door Véronique, een getrouwde vrouw. „Zoudt u haar en haar man uit onze stad willen verwijderen?”

„Ik voel mij verbindingsman tussen God en de mensen,” zegt Ben Meïr, die met zijn volle postuur, grijze haar en vriendelijk glimmende ogen de goedmoedigheid zelve lijkt.

‘God, stop aub de regen in het Midwesten, liefs’

„Daarvoor hoef ik niets meer te doen dan de brieven in ontvangst te nemen. Jeremy uit de Verenigde Staten bijvoorbeeld schrijft al jaren. Dit is zijn laatste brief. 'Papa. Stop alsjeblieft de regen in het Midwesten. We hebben ons doel bereikt. Liefs Jeremy.'”

Voor veel mensen heeft het blijkbaar een psychologische functie. Mensen schrijven omdat ze advies nodig hebben, over hun problemen moeten praten en heel vaak omdat ze spijt hebben anderen kwaad te

hebben berokkend. In de brieven aan God wordt heel wat opgebiecht. Ben Meïr laat een brief zien die net is binnengekomen en die gericht is aan Jezus. De anonieme afzender bekend dat hij op zekere datum in Boston Massachusetts een bank heeft beroofd. Ben Meïr haalt zijn schouders op. „Zelfs als het waar zou zijn, dan doe ik er nog niets mee, ik ben alleen de verbindingsman.”

Hij erkent dat sommige brieven hem wel eens een gevoel van machteloosheid geven. „Als je ziet dat mensen vreselijk lijden of worstelen met het leven. Dan zou je iets willen doen, maar dat kan niet. Nou ja, toen die brief kwam van die oude dame die God vroeg of hij alsjeblieft haar elektriciteitsrekening wilde betalen, toen heb ik daar wel iets op gevonden.”

„Onlangs wilde ik ook ingrijpen toen ik een lange en ontroerende brief kreeg waarin een vrouw aan God uiteenzette waarom zij een ein-

de aan haar leven wilde maken. Er stond helaas geen adres op, anders zou ik de politie hebben kunnen inlichten.”

Joden zullen alleen hun problemen aan God voorleggen. Moslims daarentegen schrijven niet alleen aan Allah, maar ook aan Mohammed. Katholieken hebben een breed scala: van Jezus en Maria tot aan de hele galerij van heiligen.

Eenmaal in de maand raapt Ben Meïr al die brieven bij elkaar, laadt ze in zijn auto en rijdt naar de Klaagmuur. Daar stopt hij de religieuze correspondentie tussen de stenen, op plaatsen waar de kieren het grootst zijn.

Hij maakt geen onderscheid tussen brieven van joden, moslims of christenen. „Het is toch één en dezelfde God?”

Maar die brief aan Jezus? Ben Meïr, die zelf niet godsdienstig is, aarzelt even. „Nou ja, die misschien niet.” Het is duidelijk dat het hem om het even is.

Minder makkelijk te bestellen zijn de brieven die zijn gericht aan overleden ouders op de Jeruzalemse begraafplaatsen. Een jonge volwassene schrijft aan zijn vader Naftali. Uit de brief blijkt dat abba Naftali toen zijn zoon nog heel klein was het gezin heeft verlaten. Nu hij is overleden wil de zoon zich met zijn vader verzoenen.

Het postkantoor van God fascineert mensen. Ben Meïr heeft al veel nieuwsgierige journalisten te woord

gestaan. Omdat het voor een joodse krant is, wil Ben Meïr wel een uitzondering maken, maar eigenlijk had hij zich voorgenomen geen interviews meer te geven. De laatste keer dat hij zich liet verleiden was door een Spaanse en Mexicaanse televisieploeg. Precies twee weken na de uitzending werd er een halve postzak brieven aan God binnengedragen, alle afkomstig uit Spanje en Mexico.

Maar de afdeling van Ben Meïr is meer dan alleen het postkantoor van God, Jezus en Mohammed. (Sommige mensen geloven overigens dat ook de kerstman poste restante in Jeruzalem te bereiken is, terwijl deze toch al decennia lang in Groenland woont). In de honderd zakken die dagelijks binnenkomen, zitten bijvoorbeeld brieven en pakjes waarvan het adres wel bestaat, maar die de postbode niet wist te ontcijferen. Er komt iedere dag in Israel post uit zeker tachtig verschillende landen binnen. Ben Meïr, die in Roemenië werd

geboren, is de meeste Slavische talen alsook het Duits, Jiddisch en Engels machtig. „Maar ik heb er moeite mee om het Noors en Zweeds en ook het Fins en Hongaars uit elkaar te houden. Een kelner uit een Chinees restaurant hier in de buurt komt regelmatig langs om de Chinese karakters op brieven voor ons te ontcijferen.”

Ben Meir is trots op het zijns inziens zeer hoge slagingspercentage. „Negentig procent van de onbestelbare post die hier binnenkomt, kan dankzij ons speurwerk alsnog worden besteld.” Ben Meir heeft door de vijftien jaar dat hij dit werk doet iets van een terriër gekregen; hij wil de post per se ontcijferen en bijt zich daar soms helemaal in vast.

Hij vertelt over een pakket met kookboeken dat bij hem werd afgeleverd, omdat de geadresseerde weigerde het te accepteren. „Ik snapte er niets van, dat waren werkelijk de beste kookboeken die je in Israël kunt krijgen.” Het neusje van de zalm, volgens Ben Meir, die bekend dat koken zijn voornaamste hobby is. „Ik kon het er niet bij laten zitten en ik belde de dame op om te vragen waarom ze die boeken geweigerd had. Zij vertelde dat haar schoonmoeder haar al jaren ervan beschuldigde niet te kunnen koken. De chotspe, want haar kookkunst overtrof die van haar schoonmoeder. 'Mosje', schreeuwde ze toen tegen haar man die blijkbaar in de kamer zat. 'Zou jij die meneer even willen zeggen wie er beter kookt, ik of je moeder?' Toen heb ik het verder laten zitten, maar het was eeuwig zonde van die prachtige boeken.”

Een vete tussen een schoonmoeder en een schoondochter lag wellicht ook ten grondslag aan de slang die in een pakket werd aangetroffen. Ook drugs („Hasjies krijgen we hier iedere dag”), wapens (een Lau-raket en drie kilo explosieven werden door een soldaat op de post gedaan nadat de regering een oproep had gedaan aan dienstplichtige militairen alle wapentuig dat zij abusievelijk in hun bezit hadden in te leveren) en een uitgebreide selectie pornografische artikelen komen uit de pakjes te voorschijn.

Soms wordt de eerlijkheid van de werknemers aardig op de proef gesteld, zoals die keer dat er uit een pakje een flonkerende berg diamanten, smaragden, gouden kettingen en ringen te voorschijn kwam. „Het was als de grot van Ali Baba,” zegt Ben Meir, nog steeds onder de indruk. Geadresseerde nog afzender waren evenwel te achterhalen. De schat werd in de kluis van het centrale postkantoor opgeborgen. Tien

Mosje Ben Meir, postbode van God

maanden later belde het postkantoor uit Tel Aviv of ik misschien juwelen ter waarde van twaalf miljoen sjekel had gevonden. Detectives van de verzekeringsmaatschappij waren op het idee gekomen dat de fraudeur de eigenaar ze op deze manier had laten verdwijnen om het verzekeringsgeld op te kunnen strijken.”

Een groot deel van de vijf magazijnen met onbestelde postpakketten is afkomstig uit de voormalige Sowjet-Unie. Worden brieven meteen opengemaakt om de geadresseerde of de afzender te achterhalen, de postpakketten blijven anderhalf jaar ongeopend op de plank staan. „Volgens de internationale voorschriften hoeven we de pakketten niet langer dan een jaar te bewaren, maar door de specifieke problemen die de grote stroom Russische immigranten met zich meebrengt hebben wij daar een half jaar bijgedaan. De eerste jaren van hun verblijf in Israël verhuizen de immigranten verschillende malen en vaak vergeten ze een adres achter te laten. De Russische krant Vesti publiceert elke dag een lijst met de namen van degenen wier postpakket bij ons in het magazijn terecht is gekomen.”

Ben Meir laat de schappen zien waarop de pakketten liggen, de meerderheid heeft dezelfde rechthoekige vorm. „Allemaal boeken,” verklaart Ben Meir. „Tsjonge, het is onvoorstelbaar zoveel als deze alija leest.”

Ben Meir zegt expert te zijn geworden in het in één oogopslag vaststellen waar een geopend pakket vandaan komt. Een doos voor de helft gevuld met rollen toiletpapier („en zo hard, het is net schuurpapier”) komt gegarandeerd uit Rusland, een uitgeholde kalebas, een dun ijzeren pijpje en een pakje gedroogd ‘gras’ zijn zeker bedoeld voor een lid van de grote joodse gemeenschap uit Argentinië die niet zonder zijn ‘mate’ kan.

De tijden veranderen. Vroeger kreeg Ben Meir ook veel brieven gericht aan de ‘voorzitter van de PLO’ of de ‘president van Palestina’, Jasser Arafat. Die eindigden allemaal in de prullenbak, want die waren via Israël niet bestelbaar. Maar sinds een paar maanden komt er niet één meer binnen. Ben Meir vermoedt dat ze nu direct naar Gaza worden gestuurd. ■

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle, Postbus 194, 8000 AD Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar.

Abonnementen kosten f 12,- per jaar, over te maken op postgiro 259272 of op bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Zwartsluis, onder vermelding van 'abonnement'.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen en tentoonstellingen in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- J. van Beers (penningmeester)
- D. Broeren
- W. Cornelissen (rondleider synagoge)
- mevr. T. Kwakkel (bibliothecaresse)
- S.P. van 't Riet (voorzitter),
- J. Veldhuijzen (secretaris)
- C. Verdonk (administrateur-cursuscoördinator)

De Stichting geeft jaarlijks een uitgebreide folder uit over haar activiteiten. Deze kan worden aangevraagd bij de cursuscoördinator (038-539283) of bij de voorzitter (038-536647).

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, over het onderwerp 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is behalve 's winter elke zondagmiddag geopend van 13.30-17.00 uur. De toegang kost f 2,50 per persoon.

De Stichting Judaica Zwolle werkt samen met de volgende organisaties:

- Joodse Gemeente van Zwolle,
- Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle,
- Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle,
- B.Folkertsma-Stichting voor Talmudica te Hilversum,
- Bureau Kerk-en-Israël van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Leusden.

Giften voor het werk van de Stichting Judaica Zwolle zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op postgiro 259272 of op bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Zwartsluis.

VOOR U VERZAMELD

door Jehoeda van Zwolle

Huwelijk in Jeroesjalajiem?

De chassidische rebbe Levi Jitschak van Berditchew voegde altijd een extra paragraaf toe aan de huwelijkscontracten van toekomstige bruidsparen. Deze luidde: 'Het huwelijk zal, zo God wil, gesloten worden in de heilige stad Jeroesjalajiem. Echter, als - wat God verhoede - de Masjieach vanwege onze zonden dan nog niet gekomen is, zal het huwelijk worden gesloten in Berditchew.'

Wanneer komt de Masjieach?

De joden verwachten de masjieach (messias). Dat zal toch wel eens gebeuren. Hij kan vandaag komen, het kan morgen zijn, het kan ook nog wel heel lang duren. Maar en wonder zal het zijn. Een wonder...

Ambassadeur Bawly vertelde dat Golda Meïr wel wist wanneer dit wonder zou geschieden. Ze zei eens: 'Als er tien dagen achter elkaar niets over Israël in de New York Times staat, dan komt de elfde dag de Masjieach.'

Golda Meïr en de Paus

Toen Golda Meïr minister-president van Israël was, ging ze in Rome op bezoek bij de paus. Nu was Golda niet zo gauw onder de indruk van iets of iemand, maar toen ze in het Vaticaan arriveerde, was ze toch wat gespannen. Kwam dat door de pracht en praal van het pauselijk paleis? Het was mogelijk. Toen ze heel even in de grote ontvangstzaal op de binnenkomst van paus Paulus VI moest wachten, zei ze zachtjes tegen een van haar vertrouwelingen: 'Stel je voor, ik Golda Meïr, dochter van de timmerman Mosje Mobowitz, ga op bezoek bij de paus van de katholieken...' De adjudant antwoordde: 'Maak je geen zorgen, Golda. In dit milieu hebben ze een héél hoge dunk over kinderen van timmerlieden.'